

Wojciech J. Kosior

D. 48, 2, 3 I ART. 332 K.P.K. – UWAGI PRAWNOPORÓWNAWCZE

I

Instytucja oskarżenia osoby o popełnienie przestępstwa związana jest z szeroko pojętym bezpieczeństwem i porządkiem publicznym. Urzeczywistnieniem tej instytucji jest akt oskarżenia, czyli skarga kończąca pierwszy, przygotowawczy i jednocześnie otwierająca kolejny, sądowy etap postępowania karnego. W akcie oskarżenia skumulowane zostają wyniki wszystkich starań ukierunkowanych na udowodnienie sprawstwa i winy danej osoby, które to wyniki następnie służą sądowi do rozstrzygnięcia o odpowiedzialności tej osoby. Nie jest zatem zaskoczeniem, że skarga, jaką jest akt oskarżenia, z uwagi na swoją rolę i rangę w procedurze karnej jest ściśle sformalizowana. W obecnych warunkach przepisem szczególnym regulującym wymagania aktu oskarżenia jest art. 332 k.p.k. Wspomniane wyżej zagadnienia bezpieczeństwa i porządku publicznego nieobce też były starożytnym Rzymianom. Oni również wypracowali normy, których należało przestrzegać, zaś za ich złamanie przewidzieli stosowne sankcje. Środkiem urzeczywistniającym pociągnięcie sprawy do odpowiedzialności było postępowanie karne, które na pewnym etapie jego rozwoju opierało się na skardze oskarżycielskiej. Wymagania takiej skargi, a mianowicie rzymskiego aktu oskarżenia, przedstawił jurysta Paulus w opinii wciągniętej do kodyfikacji justyniańskiej znajdującej się pod numerem D. 48, 2, 3.

Jednoczesna praca badawcza nad prawem rzymskim i prawem współczesnym daje niesłychany komfort dokonywania porównań między właściwymi instytucjami prawnymi epoki starożytnej i obecnej, co umożliwia poszukiwania śladów szeroko pojętej recepcji prawa starożytnego Rzymu w prawie współczesnym. Zestawienie takich instytucji jest nie tylko pierwszym krokiem do dalszych pogłębionych badań w zakresie etiologii dzisiejszych rozwiązań prawnych, ale również pozwala na propagowanie wiedzy o prawie starożytnym, i to w sposób, który może być interesujący dla osób niemających wiele wspólnego z pracą badawczą. W ramach

niniejszego opracowania dokonuję zestawienia wymogów stawianych niegdyś starożytnym Rzymianom, jeśli ci chcieli oskarżyć daną osobę o popełnienie przestępstwa, z warunkami formalnymi, jakie polski ustawodawca przewidział dla aktu oskarżenia. Porównaniem tym będę zmierzał do udzielenia odpowiedzi na pytanie, czy można mówić o tym, że polski akt oskarżenia ma rzymskie korzenie.

II

Starożytni Rzymianie opracowali normy, których należało przestrzegać, zaś za ich złamanie przewidzieli stosowne kary. Normy te składały się na szeroko pojęte rzymskie prawo karne materialne. Jeśli chodzi o rzymski proces karny, to żadne źródła nie podają definicji tego pojęcia. Zdaniem W. Litewskiego dostępny materiał badawczy pozwala na ustalenie, że Rzymianie przez proces karny rozumieli postępowanie sądowe zmierzające do ustalenia odpowiedzialności karnej, czyli faktu popełnienia przestępstwa przez określoną osobę, oraz do wykonania wynikającej stąd kary¹. Krótko ujmując, funkcja tego postępowania polegała na realizacji prawa karnego materialnego. Chodziło o to, by przestępstwa nie pozostawały bezkarne: D. 9, 2, 51, 2: [...] *neque impunita maleficia esse oporteat* [...]. Rzymski proces karny nigdy nie był w pełni skodyfikowany, nawet w Ustawie XII Tablic i przez Justyniana. Jego zasady wykształciły się w sporej mierze zwyczajowo w drodze praktyki. Rzymianie nie stworzyli pewnych terminów technicznych i jurydycznych teorii oraz nie sformułowali niektórych pojęć z zakresu procesu karnego. Pomimo braku definicji i opracowania teoretycznego samo pojęcie procesu karnego i jego główne założenia były znane i wystarczające do tego, aby Rzymianie rozróżniali proces cywilny od karnego². W rozwoju historycznym było wiele rodzajów procesu karnego. W okresie królestwa represja karna była realizowana w różny sposób, również pozaprocesowy. Okres republiki wykształcił kilka rodzajów procesu, a mianowicie: magistratualny, komicjalny (przed zgromadzeniami ludowymi) i przed stałymi trybunałami karnymi (*quaestiones perpetuae*). W pryncypacie pojawiło się postępowanie kognicyjne przed cesarzem i jego urzędnikami lub przed senatem. W dominancie obowiązywał tylko proces kognicyjny³.

Jeżeli zaś chodzi o tryby procesu, to charakterystyczny dla starożytnego Rzymu był tryb skargowy (akkuzyjny) obowiązujący w postępowaniach przez

¹ W. Litewski, *Rzymski proces karny*, Kraków 2003, s. 7.

² *Ibidem*, s. 18.

³ O rozwoju rzymskiego procesu karnego w ujęciu historycznym por. np.: *ibidem*, s. 18 i n.; K. Amiełańczyk, *Crimina Legitima w rzymskim prawie publicznym*, Lublin 2013, s. 22 i n.; *idem*, *Z historii ustawodawstwa rzymskiego w sprawach karnych. Próba periodyzacji*, Acta Universitatis Wratislaviensis no. 3063, Prawo CCCV, Wrocław 2008, s. 11 i n.; B. Zalewski, *Zasada skargowości w rzymskim procesie karnym przez quaestiones perpetuae*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2016, vol. XXV, nr 3, s. 1015 i literatura tam cytowana w przyp. 8.

trybunałami karnymi (*quaestiones perpetuae*) oraz tryb inkwizycyjny dominujący w okresie cesarstwa, gdzie niepotrzebna była już skarga, a wystarczające było doniesienie osoby prywatnej lub specjalny raport urzędnika sądowej policji śledczej⁴. Warunkiem wszczęcia procesu skargowego było wniesienie skargi. Bez niej urzędnik nie mógł postawić sprawcy przed sądem⁵. Potwierdzeniem tej zasady była konstytucja cesarska z 284 r. cesarzy Dioklecjana i Maksymiana – *invitus agere vel accusare nemo cogitur*⁶ stanowiąca, że nie można prowadzić postępowania cywilnego bez skargi prywatnej, a karnego bez skargi oskarżycielskiej⁷. Pomimo tego, że postępowanie karne było realizowane w oparciu o zasadę skargowości, nie wykształciła się instytucja oskarżyciela publicznego, co jest wydatną cechą procesu karnego państw doby antyku grecko-rzymskiego⁸. Skargę karną określaną mianem *accusatio* lub *libellus inscriptionis* mógł złożyć obywatel rzymski, jeżeli przysługiwało mu tzw. *ius accusandi* (*ius accusationis*)⁹.

Wymogi formalne rzymskiego aktu oskarżenia przewidziane zostały w *lex Iulia iudicorum publicorum* z 17 r. p.n.e., która w swoim założeniu była generalną reformą procesu karnego¹⁰. Wraz z uchwaleniem tej ustawy wprowadzono wymóg zachowania formy pisemnej dla skargi oskarżycielskiej. Dokładny opis warunków, jakie winien spełniać rzymski akt oskarżenia, przytoczył jurysta Paulus:

D. 48, 2, 3: *Paulus libro tertio de adulteriis; pr. Libellorum inscriptionis conceptio talis est. „Consul et dies. Apud illum praetorem vel proconsulem Lucius Titius professus est se Maeviam lege Iulia de adulteriis ream deferre, quod dicat eam cum Gaio Seio in civitate illa, domo illius, mense illo, consulibus illis adulterium commisisse”. Utique enim et locus designandus est, in quo adulterium commissum est, et persona, cum qua admissum dicitur, et mensis: hoc enim lege Iulia publicorum cavetur et generaliter praecipitur omnibus, qui reum aliquem deferunt: neque autem diem neque horam invitus comprehendet. 1. Quod si libelli inscriptionum legitime ordinati non fuerint, rei nomen aboletur et ex integro repetendi reum potestas fiet. 2. Item subscribere debet is qui dat libellos se professum esse, vel alius pro eo, si litteras nesciat. 3. Sed et si aliud crimen obiciat, veluti quod domum suam praebuit, ut stuprum mater familias pateretur, quod adulterum deprehensum*

⁴ K. Amielańczyk, *Crimina...*, s. 100.

⁵ B. Santalucia, *Accusatio i inquisitio w procesie karnym okresu cesarstwa*, „Zeszyty Prawnicze” 2002, vol. 2, nr 2, s. 8–9.

⁶ C. 3, 7, 1.

⁷ K. Amielańczyk, *Crimina...*, s. 104. Zob. też: *idem*, *Zasada ‘Invitus agere vel accusare nemo cogitur’ i jej znaczenie w prawie rzymskim* [w:] *Iudicium et Scientia. Księga jubileuszowa prof. Romualda Kmiecika*, red. A. Przyborowska-Klimczak, A. Taracha, Warszawa 2011, s. 699 i n.

⁸ B. Zalewski, *Zasada...*, s. 1013–1014.

⁹ *Ibidem*, s. 1018. O rzymskiej instytucji oskarżyciela zob. W. Mossakowski, *Accusator w rzymskich procesach de repetundis w okresie republiki*, Toruń 1994, ss. 82.

¹⁰ Tak: L.C. Colognesi, *Law and Power in the Making of the Roman Commonwealth*, Cambridge 2014, s. 249.

*dimiserit, quod pretium pro comperto stupro acceperit, et si quid simile, id ipsum libellis comprehendendum erit*¹¹.

Zacytowany fragment przekazu Paulusa dotyczył procedury wnoszenia aktu oskarżenia w przypadku przestępstwa, jakim było cudzołóstwo (*adulterium*), które traktowane było jako przestępstwo publiczne¹². Jak jednak wskazuje K. Amielańczyk, Paulus, przytaczając wymogi aktu oskarżenia, powołał się na uniwersalną dla procedowania w sprawie wszelkich *crimina legitima*¹³ ustawę Augusta, stąd też należy wnioskować, że akt oskarżenia w takich sprawach powinien wyglądać jednakowo¹⁴. Prawdopodobne jest również to, że rzymski akt oskarżenia był wnoszony na formularzu do tego przygotowanym, choć brak jest kategorięcznego potwierdzenia¹⁵.

W pierwszej kolejności w akcie oskarżenia należało wskazać datę sporządzenia skargi, co odbywało się poprzez wymienienie nazwiska urzędującego konsula i konkretnego dnia miesiąca. Kolejno należało wskazać dane urzędnika, do którego skarga była wnoszona, co czyniono przez określenie właściwego pretora lub prokonsula. W dalszej części znajdowała się właściwa część oskarżenia składająca się z określenia oskarżonego, przytoczenia ustawy karnej, której naruszenie oskarżyciel zarzuca, opisu czynu z doprecyzowaniem miejsca i czasu jego popełnienia. Miejsce popełnienia przestępstwa należało określić, wskazując miasto i dom, w jakim doszło do czynu, zaś czas jego popełnienia poprzez wskazanie miesiąca i konsulów wówczas urzędujących. Obowiązek wskazania miejsca popełnienia przestępstwa wynikał wprost z zapisów ustawy *Iulia iudicorum publicorum* i był wymogiem stawianym wszystkim oskarżycielom. Przy określaniu czasu popełnienia przestępstwa nie było konieczności podawania dnia ani godziny. Oskarżyciel powinien też podpisać swoją skargę osobiście lub gdy nie potrafił pisać, podpis winna złożyć za niego inna osoba. W przypadku, gdy oskarżyciel zarzucał osobie popełnienie też innych przestępstw z danej ustawy, powinien to ująć

¹¹ Zob. też tłumaczenie: *Digesta Iustiniani. Digesta Justyniańskie. Tekst i przekład*, t. VII.2, księgi 48–50, red. T. Palmirski, Kraków 2017, s. 13.

¹² T. Mommsen, *Römisches Strafrecht*, Leipzig 1899, s. 694.

¹³ Przestępstwa prawa publicznego.

¹⁴ K. Amielańczyk, *Crimina...*, s. 101; B. Zalewski, *Zasada...*, s. 1020.

¹⁵ K. Amielańczyk, *Crimina...*, s. 101: „Treść *principium* przypomina opis «formularza» aktu oskarżenia, jaki oskarżyciel powinien «wypełnić». Czy rzeczywiście istniał jakiś urzędowy wzór dla *libellus inscriptionis* – trudno powiedzieć, chociaż jest to wysoce prawdopodobne. Wskazywałaby na to stylistyka pierwszej części relacji jurysty, gdzie treść aktu oskarżenia nie tyle została «opisana», ile raczej «wypunktowana», tak jak gdyby jurysta stosowny «formularz» miał przed sobą: «Konsul i data. L. Titius anonsuje w obecności 'X-a', pretora lub prokonsula, że oskarża Maewię; na podstawie *lex Iulia de adulteriis*, twierdząc, że popełniła *adulterium* z G. Seiusem w mieście A, w domu należącym do B, w miesiącu C, za konsulatu D i E». Dopiero po tej specyfikacji następuje uzupełnienie mające charakter zwykłego komentarza, w którym jurysta tłumaczy, skąd wynika konieczność wskazywania miejsca popełnienia czynu, oraz odnosi się do sposobu określania w akcie oskarżenia czasu popełnienia przestępstwa”.

w pisemnym oskarżeniu. Wniesienie aktu oskarżenia z naruszeniem tych wymogów powodowało bezskuteczność skargi i wykreślenie nazwiska oskarżonego z rejestru oskarżonych. Wówczas istniała możliwość ponownego jej złożenia.

Uzupełniająco w zakresie budowy aktu oskarżenia można także przytoczyć przekaz Ulpianusa:

D. 48, 2, 7: *Ulpianus libro septimo de officio proconsulis; pr. Si cui crimen obiciatur, praecedere debet crimen subscriptio. Quae res ad id inventa est, ne facile quis prosiliat ad accusationem, cum sciat inultam sibi accusationem non futuram. I. Cavent itaque singuli, quod crimen obiciant, et praeterea perseveraturos se in crimine usque ad sententiam.*

W zacytowanym fragmencie jurysta, podobnie jak Paulus, wskazał na konieczność podpisania skargi, co miało zapobiegać na przyszłość nieuzasadnionym oskarżeniom, które nie pozostawałyby dla oskarżyciela bezkarne, bowiem mogło to powodować ryzyko kontroskarżenia o kalumnię. Dodatkowo należało doprecyzować, jakiego przestępstwa skarga ta dotyczy, oraz złożyć oświadczenie o popieraniu oskarżenia aż do wydania wyroku.

Za rozwinięcie właściwej części oskarżenia, w której należało wskazać oskarżonego wraz z opisem zarzucanego mu czynu, niech posłuży następujący fragment:

D. 48, 19, 16: *Claudius Saturninus libro singulari de poenis paganorum; [...]*
I. Sed haec quattuor genera consideranda sunt septem modis: causa persona loco tempore qualitate quantitate eventus.

Przytoczony tekst jest opinią Claudiusa Saturninusa wyrażoną w przedmiocie znamion przestępstwa. Opis ten zawiera szczegółowy podział okoliczności składających się na typ czynu zabronionego. Opis taki powinien zawierać takie znamiona, jak: 1) *causa*¹⁶; 2) *persona*¹⁷; 3) *locus*¹⁸; 4) *tempus*¹⁹; 5) *qualitas*²⁰;

¹⁶ D. 48, 19, 16, 2: *Causa: ut in verberibus, quae impunita sunt a magistro allata vel parente, quoniam emendationis, non iniuriae gratia videntur adhiberi: puniuntur, cum quis per iram ab extraneo pulsatus est.*

¹⁷ D. 48, 19, 16, 3: *Persona dupliciter spectatur, eius qui fecit et eius qui passus est: aliter enim puniuntur ex isdem facinoribus servi quam liberi, et aliter, qui quid in dominum parentemve ausus est quam qui in extraneum, in magistratum vel in privatum. In eius rei consideratione aetatis quoque ratio habeatur.*

¹⁸ D. 48, 19, 16, 4: *Locus facit, ut idem vel furtum vel sacrilegium sit et capite luendum vel minore supplicio.*

¹⁹ D. 48, 19, 16, 5: *Tempus discernit emansorem a fugitivo et effractorem vel furem diurnum a nocturno.*

²⁰ D. 48, 19, 16, 6: *Qualitate, cum factum vel atrocius vel levius est: ut furta manifesta a nec manifestis discerni solent, rixae a grassatoribus, expilationes a furtis, petulantia a violentia. Qua de re maximus apud Graecos orator Demosthenes sic ait: ou gar hy plygy parestyse tyn hubrin, all' hy atimia: oude to tuptesvai tois eleuverois esti deinon, kai per on deinon, alla to eph' hubrei. polla gar an poiyeien ho tuptwn, w andres avynaioi, hwn ho pavwn enia oud' an apageilai dunaito heterw, tw sxymati, tw blemmati, ty fwny, hotan hws hubrizwn, hotan hws exvros huparxwn, hotan kondulois,*

6) *quantitas*²¹ oraz 7) *eventus*²². Okoliczności te, czyli: motyw, zamię osoby, miejsce i czas popełnienia przestępstwa, ciężar przestępstwa rozumiany jako stopień jego szkodliwości, ilość pojmowana jako szkoda wyrządzona przestępstwem, oraz tzw. rezultat przestępstwa, decydowały o bycie przestępstwa. Jak słusznie wskazuje K. Amielańczyk, należy mieć na uwadze tożsamość znaczeniową pojęcia *crimen* oznaczającego przestępstwo oraz oskarżenie²³. Stąd też przyjąć można, że opisane wyżej elementy precyzujące czyn i jego sprawcę powinny się znajdować w rzymskim akcie oskarżenia. W szczególności trzeba wskazać na zamię osoby oskarżonego i ofiary (*persona*), zamię czynu (*factum*) oraz takie okoliczności, jak zamię miejsca popełnienia przestępstwa (*locus*) oraz czasu jego popełnienia (*tempus*)²⁴.

III

Obecna polska procedura karna opiera się na zasadzie skargowości²⁵, co sprecyzowano w treści art. 14 § 1 k.p.k., który stanowi, że wszczęcie postępowania

hotan epi korrys. tauta kinei, tauta ecistysin anvrwpous ahutwn ayveis ontas tou propylakizesvai. [id est: neque enim plaga iniuriam [immo iram] movit, sed contumelia: neque tam verberari ingenuis intolerabile, quamquam non tolerandum, quam verberari iniuria. multa enim, Athenienses, facere potest is qui verberat, quorum quaedam qui es subit alii ne demonstrare quidem potest, gestu ad spectu voce, cum facit iniuria, cum inimicitia motus, cum pugnīs ferit, eum in os. haec exacerbant, haec faciunt, ut sui compotes amplius non sint homines non adsueti opprobriis].

²¹ D. 48, 19, 16, 7: *Quantitas discernit furem ab abigeo: nam qui unum suem subriperit, ut fur coercebatur, qui gregem, ut abigeus.*

²² D. 48, 19, 16, 8: *Eventus spectetur, ut a clementissimo quoquo facta: quamquam lex non minus eum, qui occidendi hominis causa cum telo fuerit, quam eum qui occiderit puniat. Et ideo apud graecos exilio voluntario fortuiti casus luebantur, ut apud praecipuum poetarum scriptum est: eute me tutvon eonta Menoitios ec Opoentos; ygagen humeterond' androktasiys hupo lugrys ;ymati tw hote paida katektanon Amfidamantos; nypios, ouk evelwn, amf' astragaloisi xolwveis. [id est: cum parvulum me adhuc Menoetius ex Opunte ad nostram domum adduxit post funestum homicidium, quo die puerum Amphidamantis interfici imprudens invitus de talis rixatus].*

²³ K. Amielańczyk, *Crimina...*, s. 102.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ „W doktrynie polskiej nie ma zgodności co do jednolitego pojmowania zasady skargowości. Z jednej strony reprezentowany jest pogląd, że zasada ta obejmuje zarówno kwestie wszczęcia, jak i kontynuacji nie tylko postępowania zasadniczego, lecz również wszelkiego typu postępowań niestanowiących integralnego nurtu dotyczącego zasadniczego przedmiotu procesu. Zdecydowanie węższy zakres nadaje zasadzie skargowości pogląd, według którego jej dyrektywny charakter ogranicza się jedynie do wszczęcia postępowania. W postępowaniu przed sądem dominuje zasada skargowości. Jest to dyrektywa, w myśl której żądanie uprawnionego podmiotu, czyli skarga, stanowi warunek wszczęcia i prowadzenia postępowania oraz rozstrzygnięcia przez sąd. Sąd nie może z własnej inicjatywy wszcząć postępowania w kwestii odpowiedzialności karnej, musi oczekiwać na skargę uprawnionego oskarżyciela, na akt oskarżenia. Akt oskarżenia otwiera postępowanie jurysdykcyjne, zakreślając jednocześnie granice przedmiotowe i podmiotowe rozpoznania sprawy. Sąd nie może orzekać w sprawie oskarżonego nieobjętego aktem oskarżenia ani też w odniesieniu do czynu, który

sądowego następuje na żądanie uprawnionego oskarżyciela lub innego uprawnionego podmiotu. Według kryteriów przyjętych przez M. Cieślaka na system skarg składają się skargi zasadnicze, skargi etapowe oraz skargi incydentalne²⁶. Akt oskarżenia jest typem skargi zasadniczej inicjującej postępowanie sądowe, w którym zapada rozstrzygnięcie w kwestii odpowiedzialności karnej. Wniesienie aktu oskarżenia do sądu jest jedną z ważniejszych czynności prokuratora lub innego uprawnionego do tego podmiotu. Skarga ta nie tylko jest merytoryczną decyzją kończącą postępowanie przygotowawcze, ale także rozpoczynającą postępowanie sądowe²⁷. Jak podkreśla się w literaturze, od poprawnego pod względem treści i formy opracowania aktu oskarżenia zależy w dużym stopniu dalszy bieg postępowania karnego²⁸. Kodeks postępowania karnego ze względu na wagę aktu oskarżenia określa szczególnie jego warunki formalne²⁹. Skarga ta z uwagi na fakt, że powinna być wnoszona na piśmie, musi spełniać ogólne wymogi pisma procesowego sprecyzowane w art. 119 § 1 k.p.k., a także wymogi szczególne określone w art. 332 § 1 k.p.k. i art. 333 § 1 k.p.k.³⁰ Doprecyzowanie ustawowych wymogów zawiera rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 7 kwietnia 2016 r. – Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury (Dz.U. z 2017 r., poz. 1206), a dokładniej § 225³¹. Podstawowym

nie jest przedmiotem skargi”³¹. *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do wybranych przepisów*, red. S. Steinborn, J. Grajewski, P. Rogoziński, Lex/el. 2016, komentarz do art. 14 k.p.k., teza 3.

²⁶ M. Cieślak, *Polska procedura karna: podstawowe założenia teoretyczne*, Warszawa 1971, s. 281 i n.

²⁷ R. Stefański, *Metodyka pracy prokuratora w sprawach karnych*, Warszawa 2017, s. 473.

²⁸ H. Furmankiewicz, S. Markowski, *Akty oskarżenia i rewizje oskarżyciela publicznego. Zasady sporządzania i wzory*, Warszawa 1961, s. 1.

²⁹ R. Stefański, *Metodyka...*, s. 479.

³⁰ „Z przytoczonych przepisów wynika, że akt oskarżenia powinien zawierać następujące elementy: (1) oznaczenie organu sporządzającego akt oskarżenia; (2) imię i nazwisko oskarżonego, inne dane o jego osobie, dane o zastosowaniu środka zapobiegawczego oraz zabezpieczenia majątkowego (art. 332 § 1 pkt 1 k.p.k.); (3) dokładne określenie zarzucanego oskarżonemu czynu ze wskazaniem czasu, miejsca, sposobu i okoliczności jego popełnienia oraz skutków, a zwłaszcza wysokości powstałej szkody (art. 332 § 1 pkt 2 k.p.k.); (4) wskazanie, że czyn został popełniony w warunkach wymienionych w art. 64, 65 albo 37 § 1 k.k. (art. 332 § 1 pkt 3 k.p.k.); (5) wskazanie przepisów ustawy karnej, pod które zarzucany czyn podpada (art. 332 § 1 pkt 4 k.p.k.); (6) wskazanie sądu właściwego do rozpoznania sprawy (art. 331 § 1 pkt 5 k.p.k.); (7) listę osób, których wezwania oskarżyciel żąda (art. 333 § 1 pkt 1 k.p.k.); (8) wykaz innych dowodów, których przeprowadzenia na rozprawie głównej domaga się oskarżyciel (art. 333 § 1 pkt 2 k.p.k.); (9) datę i podpis sporządzającego akt oskarżenia (art. 119 § 1 pkt 4 k.p.k.)”³¹. *Ibidem*, s. 479 – 480. Zob. też: R. Kmiecik, *Akt oskarżenia jako pisemna forma skargi oskarżyciela publicznego*, „Prokuratura i Prawo” 2010, nr 1–2, s. 114–125.

³¹ § 225. W akcie oskarżenia, oprócz tytułu i daty oraz danych wymienionych w art. 119 § 1 k.p.k. i art. 332 k.p.k., należy: 1) w nagłówku podać imię i nazwisko osoby objętej oskarżeniem, ze wskazaniem kwalifikacji prawnej zarzucanego jej czynu; 2) w przypadku objęcia oskarżeniem kilku osób, wymienić w kolejności sprawców, podżegaczy, pomocników i inne osoby, których przestępstwo pozostaje w ścisłym związku z przestępstwem sprawcy, zamieszczając po danych o osobie każdego z nich stawiane im zarzuty w zasadzie w porządku chronologicznym tak, aby czyny

przepisem k.p.k. regulującym budowę aktu oskarżenia jest właśnie art. 332, który po kilku nowelizacjach³² obecnie stanowi:

Art. 332. § 1. Akt oskarżenia powinien zawierać:

1) imię i nazwisko oskarżonego, inne dane o jego osobie, dane o zastosowaniu środka zapobiegawczego oraz zabezpieczenia majątkowego;

2) dokładne określenie zarzucanego oskarżonemu czynu ze wskazaniem czasu, miejsca, sposobu i okoliczności jego popełnienia oraz skutków, a zwłaszcza wysokości powstałej szkody;

3) wskazanie, że czyn został popełniony w warunkach wymienionych w art. 64 lub art. 65 Kodeksu karnego albo art. 37 § 1 Kodeksu karnego skarbowego;

4) wskazanie przepisów ustawy karnej, pod które zarzucany czyn podpada;

5) wskazanie sądu właściwego do rozpoznania sprawy.

6) (uchylony).

§ 2. Do aktu oskarżenia dołącza się jego uzasadnienie, przytaczające fakty i dowody, na których oskarżenie się opiera, a w miarę potrzeby wyjaśniające podstawę prawną oskarżenia i omawiające okoliczności, na które powołuje się oskarżony w swej obronie.

§ 3. Jeżeli postępowanie przygotowawcze zakończyło się w formie dochodzenia, akt oskarżenia może nie zawierać uzasadnienia.

Uwzględniając zatem ustawowe wymogi, każdy akt oskarżenia powinien zawierać wskazanie osoby oskarżonego z podaniem jego danych osobowych oraz informacją o stosowaniu doń środka zapobiegawczego, opis czynu i jego kwalifikację prawną przyjmowaną przez oskarżyciela, wskazanie, że czyn popełniono w warunkach recydywy powszechnej lub skarbowej, wskazanie sądu właściwego³³. Uzasadnienie nie jest elementem obligatoryjnym skargi,

zagrożone oczywiście surowszymi karami poprzedzały inne zarzuty; 3) w przypadku sporządzenia osobnych konkluzji w odniesieniu do poszczególnych oskarżonych wymienić w każdej z nich imiona i nazwiska wszystkich współsprawców objętych aktem oskarżenia; jeżeli jednak przeciwko współsprawcy toczy się odrębne postępowanie, jego nazwiska nie zamieszcza się w konkluzji, podając je tylko w uzasadnieniu.

³² Art. 332 k.p.k. był kilkakrotnie nowelizowany. Por. ustawa z 10 września 1999 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks karny skarbowy (Dz.U. z 1999 r., nr 83, poz. 931) w art. 4 § 7; ustawa z 10 stycznia 2003 r. – Zmiana ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego, ustawy o świadku koronnym oraz ustawy o ochronie informacji niejawnych (Dz.U. z 2003 r., nr 17, poz. 155) w art. 1; ustawa z 27 września 2013 r. – Zmiana ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2013 r., poz. 1247) w art. 1; ustawa z 11 marca 2016 r. – Zmiana ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2016 r., poz. 437) w art. 1. Zob. też: H. Skwarczyński, *Nowy model aktu oskarżenia w sprawach o przestępstwa powszechne i czyny karne skarbowe*, „Kwartalnik KSSiP” 2016, z. 1(21), s. 54–81; D. Siej, *Metodyka wykorzystania narzędzi informatycznych w procesie opracowania aktu oskarżenia*, „Prokuratura i Prawo” 2013, nr 4, s. 76–78.

³³ T. Grzegorzcyk, *Kodeks postępowania karnego*, t. I: *Artykuły 1–467*, Lex/el. 2014, komentarz do art. 332 k.p.k., teza 1.

o ile postępowanie przygotowawcze zakończyło się w formie dochodzenia, w odmiennym przypadku uzasadnienie powinno składać się z przytoczenia faktów i dowodów, na których oskarżenie się opiera, a w miarę potrzeby również z wyjaśnienia podstawy prawnej oskarżenia i okoliczności, które oskarżony powołuje w swojej obronie.

Przystępując jednak do badań porównawczych polskiego aktu oskarżenia i jego rzymskiego odpowiednika, należy pochylić się nad ewolucją budowy polskiego aktu oskarżenia. Zaznaczyć trzeba, że struktura aktu oskarżenia zaproponowana w kodyfikacji z 1997 r. nie była czymś zupełnie nowym i nieznanym wcześniejszej polskiej praktyce prawnej. Obecny art. 332 k.p.k. opierał się na rozwiązaniu funkcjonującym w poprzedniej ustawie karnej procesowej obowiązującej od 1969 r. (ustawa z 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks postępowania karnego; Dz.U. z 14 maja 1969 r.). Odpowiednikiem wspomnianego przepisu był art. 295 k.p.k.³⁴ Przepis ten wymagał, aby akt oskarżenia składał się z przytoczenia informacji o oskarżonym oraz danych o zastosowaniu środka zapobiegawczego, opisu czynu, wskazania, czy czyn został popełniony w warunkach recydywy, przytoczenia podstawy prawnej oskarżenia, wskazania sądu właściwego do rozpoznania sprawy i trybu postępowania oraz uzasadnienia. Rozwiązanie przyjęte w 1997 r. było zatem powtórzeniem wcześniejszej regulacji. Wymogi aktu oskarżenia, i to zarówno te z 1969 r., jak i z 1997 r., bazowały na rozwiązaniach systemowych wprowadzonych przez rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 19 marca 1928 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 20 marca 1928 r.). Budowa aktu oskarżenia przewidziana została w art. 279³⁵ tego rozporządzenia. Skarga

³⁴ Artykuł 295 d.k.p.k. § 1. Akt oskarżenia powinien zawierać:

1) imię i nazwisko oskarżonego oraz inne dane o jego osobie i dane o zastosowaniu środka zapobiegawczego,

2) dokładne określenie zarzucanego oskarżonemu czynu ze wskazaniem czasu, miejsca, sposobu i okoliczności jego popełnienia oraz skutków, a zwłaszcza wysokości powstałej szkody,

3) wskazanie, że czyn został popełniony w warunkach wymienionych w art. 60 Kodeksu karnego,

4) wskazanie przepisów ustawy karnej, pod które zarzucany czyn podpada,

5) wskazanie sądu właściwego do rozpoznania sprawy i trybu postępowania,

6) uzasadnienie oskarżenia.

§ 2. W uzasadnieniu należy przytoczyć fakty i dowody, na których oskarżenie się opiera, a w miarę potrzeby wyjaśnić podstawę prawną oskarżenia i omówić okoliczności, na które powołuje się oskarżony w swej obronie.

³⁵ Art. 279. Akt oskarżenia powinien zawierać:

a) imię, nazwisko oskarżonego oraz inne szczegóły niezbędne do ustalenia jego tożsamości;

b) dokładne określenie zarzucanego czynu ze wskazaniem czasu, miejsca i innych okoliczności jego popełnienia;

c) wskazanie przepisu ustawy karnej, pod który zarzucany czyn podpada;

d) wskazanie sądu, przed którym ma się odbyć rozprawa główna;

e) uzasadnienie oskarżenia.

W wyniku późniejszych nowelizacji artykuł stanowiący o budowie aktu oskarżenia zmieniał numerację, jednak zmianie nie ulegała jego treść aż do 1969 r.

oskarżycielska powinna wówczas zawierać: dane dotyczące osoby oskarżonego, opis czynu, podstawę prawną oskarżenia, sąd właściwy do rozpoznania sprawy oraz uzasadnienie.

Jak zatem wynika z powyższego, pewne podstawowe elementy polskiego aktu oskarżenia pozostają niezmiennie od prawie 100 lat. O ile wymogi szczególne skargi oskarżycielskiej ulegały modyfikacjom, to jednak główne jej zręby pozostają takie same³⁶. Polski akt oskarżenia, niezależnie czy był z początku wieku XX czy też XXI, powinien czynić zadość ogólnym wymogom formalnym pisma procesowego oraz winien zawierać w sobie pewne konkretne elementy. Niezmienny zatem pozostaje nagłówek aktu oskarżenia, w którym należy wskazać oznaczenie oskarżyciela oraz datę i miejsce sporządzenia skargi, a także jej oznaczenie. Dalej akt powinien zawierać zasadniczą treść, tj. dane oskarżonego zawierające wszystkie informacje go identyfikujące, dokładne sprecyzowanie zarzutu oskarżenia z opisem czynu ze wskazaniem czasu i miejsca popełnienia przestępstwa, a także wskazanie przepisów ustawy karnej, pod które czyn oskarżonego podpada. W tej części skargi należy również wskazać sąd właściwy do rozpoznania sprawy. Kolejno, o ile jest to wymagane, należy przytoczyć uzasadnienie oskarżenia, zaś na końcu winien się znaleźć podpis oskarżyciela.

Trzeba jednak podkreślić, że taki model aktu oskarżenia, który został wprowadzony w 1928 r., na którym bazowały kolejne kodyfikacje z 1969 i 1997 r., nie był rozwiązaniem wypracowanym od podstaw przez komisję kodyfikacyjną próbującą zunifikować pozaborowe systemy prawne obowiązujące w różnych częściach nowo powstałego państwa polskiego. Kodeks z 1928 r. był pierwszą próbą unifikacji procedury karnej po odzyskaniu niepodległości³⁷ i pomimo tego, że zawierał oryginalne rozwiązania cechujące się wysokim poziomem techniki legislacyjnej³⁸, to przejął wiele instytucji państw zaborczych. Przyjęta wówczas i kontynuowana przez lata budowa aktu oskarżenia opiera się na tzw. modelu germańskim. Cechą charakterystyczną tego modelu skargi

³⁶ Takie też stanowisko zajął R. Stefański, podnosząc, że elementy składające się na akt oskarżenia mogą ulegać modyfikacji z uwagi na zmiany ustawodawcy. Por. R. Stefański, *Metodyka...*, s. 480.

³⁷ Na ziemiach państwa polskiego po odzyskaniu niepodległości 11 listopada 1918 r. obowiązywały odmienne regulacje karnoprosesowe. Na terytorium byłego Królestwa Polskiego i w województwach wschodnich – kodeks rosyjski z 1864 r., w byłej Dzielnicy Pruskiej oraz na Górnym Śląsku – kodeks niemiecki z 1877 r., w Galicji i na Śląsku Cieszyńskim – kodeks austriacki z 1873 r. oraz na terenie Spiszu i Orawy – kodeks węgierski z 1896 r. W. Daszkiewicz, K. Paluszyńska-Daszkiewicz, *Proces karny i materialne prawo karne w Polsce w latach 1918–1939*, Toruń 1965, s. 4. Zob. też: A. Baj, *Dochodzenie w Kodeksie postępowania karnego z 19 marca 1928 roku*, „Prokurator” 2011, nr 3(47), s. 69 i n. oraz literatura tam cytowana.

³⁸ J. Bardach, B. Leśnodorski, M. Pietrzak, *Historia ustroju i prawa polskiego*, Warszawa 2016, s. 569.

oprócz pewnych podstawowych elementów, które skarga powinna zawierać, jest umieszczenie na pierwszym miejscu konkluzji, czyli zarzutu oskarżenia, a następnie uzasadnienia. Odmienne jest w modelu rosyjsko-francuskim, gdzie najpierw przytaczane jest uzasadnienie, zaś konkluzja znajduje się na końcu dokumentu. Jeśli porównać art. 332 k.p.k. i jego obecny niemiecki odpowiednik, tj. § 200 *Strafprozeßordnung* (StPO)³⁹, zauważyć można, że stawia on skardze oskarżycielskiej analogiczne wymogi jak w przypadku polskiego aktu oskarżenia. Niemiecki akt oskarżenia powinien zawierać oznaczenie osoby oskarżonej, oznaczenie przestępstwa, którego popełnienie zarzuca się oskarżonemu, ze wskazaniem czasu i miejsca jego popełnienia, ustawowych znamion i przepisu ustawy karnej mającej w tym przypadku zastosowanie. Dodatkowo w akcie oskarżenia należy wskazać sąd właściwy do rozpoznania sprawy oraz dane adresowe świadków, jeżeli tacy zostali zawnioskowani, a także przytoczyć ustalenia śledztwa, czyli uzasadnienie.

Przepis niemieckiego k.p.k. zawierający opis aktu oskarżenia, a zarazem i jego polski odpowiednik bazują na założeniach kodyfikacji prawa procesowego z 1877 r.⁴⁰, która wprowadziła jednolitą procedurę karną dla całego utworzonego w 1871 r. Cesarstwa Niemieckiego. Wcześniej bowiem na terenie Rzeszy obowiązywały dla każdego z państw składowych odrębne zasady procesu karnego, gdzie dominowały rozwiązania inkwizycyjne. Budowę aktu oskarżenia wprowadzoną przez *Strafprozeßordnung* z 1877 r. regulował § 198⁴¹, wskazując, że skarga powinna zawierać: oznaczenie osoby oskarżonego, wskazanie przestępstwa wraz z opisem czynu obejmującym czas i miejsce jego popełnienia oraz jego ustawowe znamiona. W akcie należało również przytoczyć podstawę prawną

³⁹ § 200 Inhalt der Anklageschrift. (1) Die Anklageschrift hat den Angeschuldigten, die Tat, die ihm zur Last gelegt wird, Zeit und Ort ihrer Begehung, die gesetzlichen Merkmale der Straftat und die anzuwendenden Strafvorschriften zu bezeichnen (Anklagesatz). In ihr sind ferner die Beweismittel, das Gericht, vor dem die Hauptverhandlung stattfinden soll, und der Verteidiger anzugeben. Bei der Benennung von Zeugen ist deren Wohn- oder Aufenthaltsort anzugeben, wobei es jedoch der Angabe der vollständigen Anschrift nicht bedarf. In den Fällen des § 68 Absatz 1 Satz 2, Absatz 2 Satz 1 genügt die Angabe des Namens des Zeugen. Wird ein Zeuge benannt, dessen Identität ganz oder teilweise nicht offenbart werden soll, so ist dies anzugeben; für die Geheimhaltung des Wohn- oder Aufenthaltsortes des Zeugen gilt dies entsprechend. (2) In der Anklageschrift wird auch das wesentliche Ergebnis der Ermittlungen dargestellt. Davon kann abgesehen werden, wenn Anklage beim Strafrichter erhoben wird.

⁴⁰ Por. K. Haller, K. Conzen, *Das Strafverfahren: eine systematische Darstellung mit Originalakte und Fallbeispielen*, Heidelberg–München–Landsberg–Frechen–Hamburg 2011, s. 8.

⁴¹ §. 198. Die Anklageschrift hat die dem Angeschuldigten zur Last gelegte That unter Hervorhebung ihrer gesetzlichen Merkmale und des anzuwendenden Strafgesetzes zu bezeichnen, sowie die Beweismittel und das Gericht, vor welchem die Hauptverhandlung stattfinden soll, anzugeben. In den vor dem Reichsgerichte, den Schwurgerichten oder den Landgerichten zu verhandelnden Strafsachen sind außerdem die wesentlichen Ergebnisse der stattgehabten Ermittlungen in die Anklageschrift aufzunehmen.

oskarżenia, sąd właściwy do rozpoznania sprawy oraz uzasadnienie, tj. dowody ze śledztwa.

Taki zaś germański model oskarżania, znany też pruskiej ordynacji kryminalnej z 1805 r., swoimi korzeniami sięgał jeszcze do *Constitutio Criminalis Carolina*, czyli pochodzącego z XVI w. niemieckiego kodeksu prawa karnego materialnego i procesowego⁴². Kodeks ten miał służyć za podstawę powszechnego niemieckiego procesu karnego (*der gemeine deutsche Strafprozess*). *Carolina* w zasadzie przyjęła postępowanie inkwizycyjne, utrzymując jednocześnie w mocy postępowanie skargowe (akkuzycyjne)⁴³. Skarga powinna zawierać oznaczenie denuncjowanej osoby oraz opis przestępstwa ze wskazaniem opisu faktycznego z przytoczeniem podstawy prawnej oskarżenia. Co najistotniejsze z punktu widzenia niniejszego opracowania, *Constitutio Criminalis Carolina* była przykładem recepcji prawa rzymskiego do porządku prawnego ówczesnej Rzeszy niemieckiej⁴⁴, innymi słowy – rozwiązania *Caroliny* swoje oparcie miały w prawie rzymskim. Model oskarżania wprowadzony przez *Carolinę* był poniekąd efektem rzymskiej praktyki prawnej. Mówiąc o takiej praktyce, należy wspomnieć, że w tamtym okresie prawo rzymskie stanowiło podstawę procedowania Sądu Kameralnego Rzeszy (*Reichskammergericht*), który co prawda właściwy był przede wszystkim w sprawach cywilnych, zaś w pewnych sytuacjach również w karnych. Co do zasady sprawy karne leżały we właściwości Rady Nadwornej Rzeszy (*Reichshofrat*). Pierwszy ze wskazanych organów sądził na podstawie powszechnego prawa Rzeszy (*nach des Reichs gemeinen Rechten*), czyli na podstawie prawa rzymskiego, albo wedle norm prawa lokalnego, tam gdzie jego istnienie zostało udowodnione. W ślad za powstaniem Sądu Kameralnego powstawały inne sądy wyższe, które stosowały prawo rzymskie w podobny sposób jak ten sąd. Sędziowie niechętnie spoglądali na prawa lokalne; tam, gdzie mogli, stosowali prawo rzymskie i dlatego sądy, wpływając swoimi orzeczeniami na ujednoczenie praktyki, przyczyniły się do zapewnienia w niej przewagi prawa rzymskiego⁴⁵. Stąd też ówczesny sposób oskarżania w Rzeszy również był efektem wcześniej wspomnianej rzymskiej praktyki prawnej.

⁴² N.G. Foster, S. Sule, *German Legal System and Laws*, Oxford 2010, s. 380; G.P. Fletcher, *Basic Concepts of Criminal Law*, New York–Oxford 1998, s. 108 oraz tam cytowany A. Schotensach, *Der Strafprozess der Carolina* (1904), s. 78–81; E. Isenmann, *Die deutsche Stadt im Mittelalter 1150–1550: Stadtgestalt, Recht, Verfassung, Stadregiment, Kirche, Gesellschaft, Wirtschaft*, Böhlau-Verlag–Köln–Weimar 2014, s. 498 i n.; S. Pohl-Zucker, *Making Manslaughter: Process, Punishment and Restitution in Württemberg and Zurich, 1376–1700*, Leiden–Boston 2017, s. 31 i literatura wskazana w przyp. 105.

⁴³ K. Koranyi, *Powszechna historia prawa*, Warszawa 1976, s. 292.

⁴⁴ Por. J.H. Langbein, *Prosecuting Crime in the Renaissance: England, Germany, France*, Cambridge 1974, s. 129–202; C.L. von Bar, *A History of Continental Criminal Law*, New Jersey 1999, s. 304–305; M.R. Boes, *Crime and Punishment in Early Modern Germany: Courts and Adjudicatory Practices in Frankfurt Am Main, 1562–1696*, New York 2016, s. 32.

⁴⁵ Por. M. Szczaniecki, *Powszechna historia państwa i prawa*, Warszawa 1997, s. 261–262 oraz 271–276.

IV

Porównując polski i rzymski model oskarżania w sprawach karnych, nasuwa się przede wszystkim wątpliwość o to, co mogą mieć wspólnego ze sobą polski akt oskarżenia będący efektem nowoczesnych prac legislacyjnych poprzedzonych złożonymi konsultacjami w naukowych gremiach z rzymskim modelem skargi oskarżycielskiej. Wbrew pozorom te dwie tak odległe czasowo od siebie instytucje więcej łączy niż dzieli. Po pierwsze, zacząć wypada od uwagi, że podstawa obecnie obowiązującego postępowania skargowego, tj. art. 14 § 1 k.p.k. wymagający do wszczęcia etapu sądowego żądania uprawnionego oskarżyciela, jest w swojej istocie odwołaniem do rzymskiej zasady *invitus agere vel accusare nemo cogitur* ujętej w jednej z cesarskich konstytucji, która zainicjowanie procesu karnego uzależniała od skargi oskarżycielskiej. Innymi słowy – idea procesu skargowego ma rzymski rodowód.

Skoro zatem polski proces karny poniekąd bazuje na zasadzie znanej już prawu rzymskiemu, zastanowić się należy, czy w budowie współczesnego aktu oskarżenia możemy doszukiwać się rzymskich wpływów. Odpowiedź zacząć należy od porównania wymogów, jakie niegdyś rzymskim, a dziś polskim oskarżycielom stawiało prawo przy konstruowaniu aktu oskarżenia. Zarówno w rzymskim, jak i polskim akcie oskarżenia możemy wyodrębnić część wstępną, którą przy zastosowaniu dzisiejszej nomenklatury określilibyśmy jako nagłówek. Oskarżyciel rzymski w tej części obowiązany był wskazać datę sporządzenia skargi poprzez wymienienie konsula i konkretnego dnia miesiąca, a także powinien podać urzędnika, tj. pretora lub prokonsula właściwego do rozpoznania sprawy. W przypadku aktu oskarżenia sporządzanego w oparciu o polską procedurę karną w nagłówku należy wskazać podmiot sporządzający skargę, sygnaturę sprawy, jak również datę i miejsce sporządzenia aktu. Oznaczenie właściwego sądu do rozpoznania sprawy znajduje się już po treści aktu oskarżenia. Drugą częścią wspólną skargi jest część zasadnicza aktu oskarżenia. Rzymianin w tej części powinien dokładnie określić osobę oskarżonego, ustawę karną, którą sprawca miał naruszyć swoim zachowaniem, a także powinien przytoczyć zarzut oskarżenia. Przy opisie tym powinien pamiętać o potrzebie wskazania danych dotyczących sprawcy i ofiary, miejsca i czasu popełnienia przestępstwa, przy czym miejsce powinien doprecyzować do miasta i domu, w której doszło do jego popełnienia, zaś oznaczając czas popełnienia czynu, winien wskazać miesiąc i konsulów wówczas urzędujących. Przy opisie czynu oskarżyciel powinien też oznaczyć ciężar przestępstwa oraz szkodę powstałą w jego wyniku. Zasadnicza część polskiego aktu oskarżenia powinna zawierać oznaczenie oskarżonego, tj. wskazanie jego imienia i nazwiska oraz innych danych o jego osobie, a także informacje o tym, czy wobec niego był stosowany środek zapobiegawczy lub zabezpieczenie majątkowe. Oskarżyciel powinien też dokładnie określić zarzucany sprawcy

czyn ze wskazaniem czasu, miejsca, sposobu i okoliczności jego popełnienia oraz skutków, a zwłaszcza wysokości powstałej szkody. W tej części skargi należy również wskazać przepisy ustawy karnej, pod które zarzucany czyn podpada, oraz sąd właściwy do rozpoznania sprawy. Polski ustawodawca wymaga, aby w tej części aktu oskarżenia dodać informację, czy czyn został popełniony w warunkach recydywy powszechnej lub skarbowej. Ostatnim elementem wspólnym omawianych aktów oskarżenia jest podpis wnoszącego skargę. Do polskiego aktu oskarżenia należy również dołączyć uzasadnienie obejmujące fakty i dowody będące podstawą do sformułowania tezy oskarżenia. W przypadku rzymskiego aktu oskarżenia co prawda dołączenie odrębnego uzasadnienia nie było wymagane, to jednak jeżeli weźmiemy pod uwagę teorię Claudiusa Saturninusa i jego *modis*, czyli elementy opisowe przestępstwa, to możemy uznać, że to uzasadnienie już zawierało się w szerokim opisie zarzucanego czynu.

Nie tylko jednak w samym porównaniu budowy polskiego i rzymskiego aktu oskarżenia należy doszukiwać się antycznych wpływów. Zaznaczyć bowiem należy że polska skarga oskarżycielska historycznie została zaczerpnięta z rozwiązań niemieckich. Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej powołana w 1919 r.⁴⁶ w celu opracowania ustaw unifikujących prawo pozaborowe w zakresie budowy aktu oskarżenia odwołała się do modelu germańskiego zaczerpniętego z prawnych rozwiązań niemieckich. Germański model aktu oskarżenia zaś swoimi korzeniami sięgał do XVI-wiecznej kodyfikacji *Constitutio Criminalis Carolina* będącej przejawem recepcji prawa rzymskiego na terenie ówczesnej Rzeszy niemieckiej. W bardzo dużym uproszczeniu można zatem stwierdzić, że znany nam współczesny układ polskiego aktu oskarżenia poniekąd opiera się na rozwiązaniach wypracowanych już przez starożytnych Rzymian. Stwierdzenie jednak, że budowa polskiego aktu oskarżenia jest wynikiem recepcji rozwiązań rzymskich byłoby zdecydowanym nadużyciem. Bardziej prawidłowe jest określenie, że elementy aktu oskarżenia ustalone w k.p.k. opierają się na rozwiązaniach, które swoimi korzeniami sięgają prawa rzymskiego.

Powyższe zestawienie aktów oskarżenia, jednego obowiązującego w starożytności w Rzymie i drugiego funkcjonującego obecnie w polskim obrocie prawnym, uzmysławia, że pomimo różnicy czasowej liczonej w setkach lat możemy znaleźć elementy wspólne dla obydwu tych skarg. Rzymski i polski akt oskarżenia nie tyle posiadają wspólną strukturę składającą się ze wstępu, części właściwej i podpisu, ale przede wszystkim – co wymaga szczególnego zaznaczenia – stawiają analogiczne wymogi, jeżeli chodzi o sprecyzowanie zarzutu oskarżenia i opisu czynu. Podsumowując zatem przeprowadzoną analizę porównawczą polskich przepisów regulujących wymogi stawiane skardze oskarżycielskiej z analogicznymi tekstami źródłowymi prawa rzymskiego, przy uwzględnieniu historycznego

⁴⁶ Por. A. Lityński, *Dwa kodeksy karne 1932. W osiemdziesiątą rocznicę*, „Roczniki Administracji i Prawa. Teoria i Praktyka” 2012, R. XII, s. 207 i n.

rozwoju polskiego aktu oskarżenia, można stwierdzić, że rozwiązania rzymskie stanowiły tło dla opracowania modelu aktu oskarżenia obowiązującego obecnie w polskich warunkach prawnych.

Bibliografia

- Amielańczyk K., *Crimina Legitima w rzymskim prawie publicznym*, Lublin 2013.
- Amielańczyk K., *Zasada 'Invitus agere vel accusare nemo cogitur' i jej znaczenie w prawie rzymskim* [w:] *Iudicium et Scientia: Księga jubileuszowa Prof. Romualda Kmiecika*, red. A. Przyborowska-Klimczak, A. Taracha, Warszawa 2011.
- Amielańczyk K., *Z historii ustawodawstwa rzymskiego w sprawach karnych. Próba periodyzacji*, „Acta Universitatis Wratislaviensis” no. 3063, PRAWO CCCV, Wrocław 2008.
- Baj A., *Dochodzenie w Kodeksie postępowania karnego z 19 marca 1928 roku*, „Prokurator” 2011, nr 3(47).
- Bar von C.L., *A History of Continental Criminal Law*, New Jersey 1999.
- Bardach J., Leśnodorski B., Pietrzak M., *Historia ustroju i prawa polskiego*, Warszawa 2016.
- Boes M.R., *Crime and Punishment in Early Modern Germany: Courts and Adjudicatory Practices in Frankfurt Am Main, 1562–1696*, New York 2016.
- Cieślak M., *Polska procedura karna: podstawowe założenia teoretyczne*, Warszawa 1971.
- Colognesi L.C., *Law and Power in the Making of the Roman Commonwealth*, Cambridge 2014.
- Daszkiewicz W., Paluszyńska-Daszkiewicz K., *Proces karny i materialne prawo karne w Polsce w latach 1918–1939*, Toruń 1965.
- Digesta Iustiniani. Digesta Justyniańskie. Tekst i przekład*, t.VII.2, księgi 48–50, red. T. Palmirski, Kraków 2017.
- Fletcher G.P., *Basic Concepts of Criminal Law*, New York–Oxford 1998.
- Foster N.G., Sule S., *German Legal System and Laws*, Oxford 2010.
- Furmankiewicz H., Markowski S., *Akty oskarżenia i rewizje oskarżyciela publicznego. Zasady sporządzania i wzory*, Warszawa 1961.
- Grzegorzczak T., *Kodeks postępowania karnego*, t. I: *Artykuły 1–467*, Lex/el. 2014.
- Haller K., Conzen K., *Das Strafverfahren: eine systematische Darstellung mit Originalakte und Fallbeispielen*, Heidelberg–München–Landsberg–Frechen–Hamburg 2011.
- Isenmann E., *Die deutsche Stadt im Mittelalter 1150–1550: Stadtgestalt, Recht, Verfassung, Stadregiment, Kirche, Gesellschaft, Wirtschaft*, Böhlau–Verlag–Köln–Weimar 2014.
- Kmiecik R., *Akt oskarżenia jako pisemna forma skargi oskarżyciela publicznego*, „Prokuratura i Prawo” 2010, nr 1–2.
- Kodeks postępowania karnego. Komentarz do wybranych przepisów*, red. S. Steinborn, J. Grajewski, P. Rogoziński, Lex/el. 2016.
- Koranyi K., *Powszechna historia prawa*, Warszawa 1976.
- Langbein J.H., *Prosecuting Crime in the Renaissance: England, Germany, France*, Cambridge 1974.
- Litewski W., *Rzymski proces karny*, Kraków 2003.
- Lityński A., *Dwa kodeksy karne 1932. W osiemdziesiątą rocznicę*, „Roczniki Administracji i Prawa. Teoria i Praktyka” 2012, R. XII.
- Mommsen T., *Römisches Strafrecht*, Leipzig 1899.
- Mossakowski W., *Accusator w rzymskich procesach de repetundis w okresie republiki*, Toruń 1994.
- Pohl-Zucker S., *Making Manslaughter: Process, Punishment and Restitution in Württemberg and Zurich, 1376–1700*, Leiden–Boston 2017.

- Santalucia B., *Accusatio i Inquisitio w procesie karnym okresu cesarstwa*, „Zeszyty Prawnicze” 2002, vol. 2, nr 2.
- Schotensach A., *Der Strafprozess der Carolina* (1904).
- Siej D., *Metodyka wykorzystania narzędzi informatycznych w procesie opracowania aktu oskarżenia*, „Prokuratura i Prawo” 2013, nr 4.
- Skwarczyński H., *Nowy model aktu oskarżenia w sprawach o przestępstwa powszechne i czyny karne skarbowe*, „Kwartalnik KSSiP” 2016, z. 1(21).
- Stefański R., *Metodyka pracy prokuratora w sprawach karnych*, Warszawa 2017.
- Szczaniecki M., *Powszechna historia państwa i prawa*, Warszawa 1997.
- Zalewski B., *Zasada skargowości w rzymskim procesie karnym przez quaestiones perpetuae*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2016, vol. XXV, nr 3.

Streszczenie

Zestawienie aktów oskarżenia, jednego obowiązującego w starożytności w Rzymie i drugiego funkcjonującego obecnie w polskim obrocie prawnym, uzmysławia, że pomimo różnicy czasowej liczonej w setkach lat możemy znaleźć elementy wspólne dla obydwu tych skarg. Rzymski i polski akt oskarżenia nie tyle posiadają wspólną strukturę składającą się ze wstępu, części właściwej i podpisu, ale przede wszystkim – co wymaga szczególnego zaznaczenia – stawiają analogiczne wymogi, jeżeli chodzi o sprecyzowanie zarzutu oskarżenia i opisu czynu. Podsumowując zatem przeprowadzoną analizę porównawczą polskich przepisów regulujących wymogi stawiane skardze oskarżycielskiej z analogicznymi tekstami źródłowymi prawa rzymskiego, przy uwzględnieniu historycznego rozwoju polskiego aktu oskarżenia, można stwierdzić, że rozwiązania rzymskie stanowiły tło dla opracowania modelu aktu oskarżenia obowiązującego obecnie w polskich warunkach prawnych.

Słowa kluczowe: prawo rzymskie, prawo polskie, postępowanie karne, oskarżenie

D. 48, 2, 3 AND ART. 332 POLISH CODE OF CRIMINAL PROCEDURE – COMPARATIVE REMARKS

Summary

Comparison of indictments, one of which was in force in ancient Rome and the second one currently operating in the Polish law, shows us that despite the time difference counted in hundreds of years, we can find elements common for both indictments. The Roman and Polish indictments not only have a common structure consisting of an introduction, a proper part and a signature, but above all – which requires special mentioning – they set the same requirements as to clarify the accusation and description of the violator’s behavior. It should also be noted that the Polish indictment has evolved from the German institution which had ancient Roman roots. In order to summarize – it can be concluded that Roman solutions constituted a background for the development of the indictment model which is currently in force in the Polish law.

Keywords: Roman law, Polish law, criminal procedure, accusation